ШЧО ТАКЕ

Ібн-Дастова

„РУСЬ“

Праця і кошт

К. В. Шейковського.

Кыів.
В Друкарні Е. Я. Федорова.
1870.

Digitized by Google

Digitized by Google

Київ
1887
№ 200
95243

ЩО ТАКЕ

Ібн-Дастова

„РУСЬ“

Праця і кошт

К. В. Шейковського.

Кыів.

В Друкарні Е. Я. Федорова.

1870.

Digitized by Google

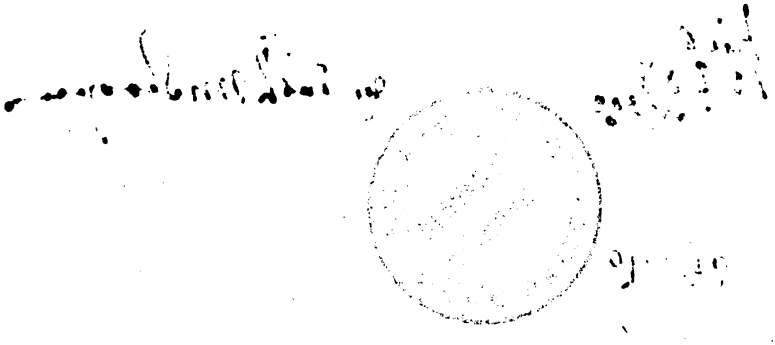

Дозволено Цензурою, г. Кіевъ. 17 Іюля 1870 года.

Digitized by Google

ПО ПЕРЕДУ.

Професор д. Хвольсон выдав врывок в переводі з арабського компонатора Абу Алі Ахмеда Бен Омар Ібн Даста початку X віка (дыв. Ж. М. Нар. Просв. 12 кн. 1868 р. карт. 657—761). В выданім врывку Ібн Даста напысав про Хазар, Буртасів, Булгар, Маджар, Славвъян і Руськых. Остатных він называе „Русь“. Шчо таке „Русь“ різьні вчені не згоджуюцьця межы собою: де які думают, шчо то булы Нордманы, а д. Хвольсон думае, шчо то булы теперішні Руські, тоб-то велыкорусы. Але гадкы тоті ні на чім не фундуюцця.

Перше ніж скажем, шчо таке Ібн Дастова Русь, мы повынні обваруватыся де-якымы загальнымы мысьлямы.

Каждый знае, шчо характер каждого народа за всё конованя ёго на історіі в головных основах зістаецця завжды той самый. Може, правда, перемінытыся форма, в котрі той характер выявляеся, але сам характер зістаецця. Теж саме буває с кожным чоловіком зъособна. С цего становышча мы можем багато корыстуваты в науці, напрыклад: як якый народ встаровыну звався так, а тепер называецьця йнакше, то, знаючы ёго характер, мы сьмілыво можем сказаты, шчо то той самый народ. Чытаючы про характер старобытных Ґалів і знаючы характер теперішных французів, мы необмыльно можем сказаты, шчо то той самый народ.

Чытаючы про характер Ібн Дастовых Русів і знаючы характер нашого люду, сьмілыво можна сказаты, шчо ёго Русы

Digitized by Google

булы наші предкы, тілько, як зобачым дальше, він не цілый народ описував, але тілько частыну ёго.

Не тількы подібнісьть характера доказує нам, шчо то булы наші предкы, але й саме назвыско, бо мы й тепер называємся *русынамы*, чого ні іден народ не додержав.

Як бы Русы булы Нордманы, то чомуж не ма ніякых сьлідів вплыву нордманшчыны ні на звычаі, ні на быт, ні на віру, ні на праводавство, ні навіть на язык, шчо безпремінно повынно бы буты, як-бы чужолюдный народ осів межы намы? Грекы не переходылы въ нашу землю загалом, а тілько мы від ных прынялы св. віру, але дух грецькый (візантіізм) не тілько слыхом слыхаты, але й выдом выдаты въ наські історіі аж гет до Петра Велыкого і пісьля ёго, тілько вже менше. А тоб то нордманьського духу шчоб не було?! А ёго то й не ма, ані гыч!

Імператор Консьтянтын Порфирогенета зіставыв нам назвыська дніпраньських порогів по руські й по славъяньскі с переводом іх значеня на грецькый язык. Руські назвыска порогів выясьняюцця тілько з наськоі мовы, чого німцы й подуматы не моглы, бо не зналы наськоі мовы и тлумачылы іх, звідкы кому хотілося. Навіть саме слово „Русь“ выясьняецця тілько з нашоі мовы.

Де жылы тогді, як пысав Ібн Даста, наші предкы, пізнаты не можна з ёго артыкула. Правда, перший § ёго артыкула про Русь має в собі он-шчо: „Русь жые на острівці, „котрый омываецця озером. Острівец той, на котрім воны, „рівняецця тром дням дорогы. Ёго покрывают ліса і болота. „Він нездоровый для жытя і мокрый до того, шчо лыш сту„пыш на землю, то вона трясецця, бо в ній багато воды“. С цего не можна нічого вывесты, де жылы наші предкы. Такого острівця не ма, та відай ніколы ёго й не було. Д. Хвольсон думає, шчо се выйшло ось-як: Ібн Даста выдів в Ітілю Русів, тай пытав іх: яка ваша земля?—Острівец.—Велыкый?

Digitized by Google

Тры дні дорогы.—А який він?—Мокрый: земля така, шчо як ступыш, то вона трясецця.—Як мы возьмем на увагу, шчо моглы ёму говорыты шкунтовно, або й загадочно, шчо найпаче в дусі Русів, то можем догадатыся, шчо Ібн Даста прыймыв за правду то, шчо було сказано шуточно. У Русів шче й досі ведецця прымовка: *за царя Темка, як земля була тонка, шчо бувало носом протыкнеш, тай воды ся напъеш.* Слыве тымы словамы опысуе Ібн Даста землю Русів. Або, може, як воны найбільше жылы на воді, все плавалы, то назвалы своєю землею воду, шчо як ступыш, то вона й трясецця. Якаж земля у людей водохідных, як не вода? Воны рідко на суходолі, а все на воді. А Інб Даста не вырозумів того добре.

Шчо ж то був за народ? Погляньмо, як опысуе ёго Ібн Даста: „воны (Руссы) роблят нападкы на славъян; під„плывают до ных на чайках, выходят на берег і берут в „полон народ, котрый пісьля відправляют в Хазеран і до Бул„гарів, і продают там. Ныв Русь не маe і годуецця тым, шчо „добуваe в землі славъян". § 2. „Русь не маe ні нерухомо„сьті, ні сел, ні ныв, едыне промысло іх торговля„... § 4. „Міст у ных чымало і жывут воны в достатку" (кінець) 5 §. Шчо ж то за народ, котрый не маe ні сел, ні ныв, а тількы маe міста і жыe в достатку? Чы ж може народ жыты в достатку без хліборобства?

Мені здаецця, шчо „Русь" Ібн Дастова була не цілый народ, а тількы іден стан народу. Слово Русь було спочатку не народове назвіско, а меньня стану. В такім значеню воно вжывалося в нашых літопысах *), аж покы не стало народовым. Теж саме показуe і слововывод.

---

*] Избрашася тріе брата с роды своими: и пояша по собѣ *всю Русь*. Щлец. Сиб. 1809 р. карт. 332. В Руські Правді выраховуюцця станы, котрі входят в слово Русын. Ось воны: «Русинъ-горожанинъ, ли гридъ, ли купець, любо тіунъ боярскій, ли мечникъ, любо изгой». Полн. Собр. Лѣт. т. VI. 57.

Digitized by Google

Багато пысалы про те, шчо значыт слово „Русь„, звідкы воно походыт. Але й досі пытаня того не покінчылы і не выяснылы, бо підходылы до него не так, як треба. Початок ёго шукалы в чужолюдных мовах, а в наші, де бы, здаєцця, попереду треба було шукаты ёго початку, зовсім не шукалы ёго. Се фундувалося на тім, шчо первотні наші історыкы булы чужолюдці, найбільше німці (от-як: Байєр, Міллер, Лерберг, Тунман, Шлєцер, Еверс, Круг, Крузе, д. Кунік) і напустылы такый туман на старобытну нашу історію, шчо мы шче й досі не можемо выпутатыся з него. А наші пішлы по тіж, вже готові, дорозі (от як Карамзын, д. Погодын, Бутков, д. Соловъёв) і зовсім не ростармалы німецькоі путаныны, такшчо выдумка німців про якыхось *Варяго-Русів*, зісталася надовго в науці. Нікому й в голову не прыходыт, шчо у Преподобного Нестора не могло буты такого подвійного назвіска для того самого люду. Особною дорогою пішов д. Костомаров, але не туды зайшов, куды треба, бо в цім ділі історыкові без языковістных выводів не можна знайты дорогы.

Як-шо історычна наука не має потрібного часла фактів про стародавну історію, то повынна обернутыся за підпомогою до языковістныці. От шчо выпустылы наші історыкы з меты. Правда й то, шчо языковістныця в нас шче мало розвынулася. На стыд собі скажем, шчо мы й досі не маєм *науковых* (абы-які булы, а науковых ні!) розвідок: звідкы походыт слово Русь, звідкы слово Варягы? Якый язык був у Русів? Хочень про перше пысалы багато, але пысалы на галай, на балай: як хто хоче, так по свої мамі сокоче! Шче й досі не звернулы належноі увагы на руські назвіска дніпраньськых порогів. Правда, німці тлумачылы іх по своєму, выводылы іх з німеччыны. Але чы жылы ж німці, або хоць Нордманы, по Дніпрові?

В мене є артыкул на языковісьтні основі, котрый выясьняє старобытну наську істрію. Там выясьняєцця значеня сло-

Digitized by Google

ва Русь і Варягы. А тут не було бы місьця вытлумачыты тоті слова. Тым-то мы тепер прыступаєм до того, шчо передає нам Ібн Даста про Русів і в тексті, де треба, робым свої замітки. С тых заміток можна выперсвадуваты собі, шчо Ібн Дастова Русь булы наші предкы. А як-шо Ібн Дастова Русь булы наші предкы, то шчо мóже перечыты, шчобы Русь Преподобного Нестора булы не воны ж самі? Се тепер пытаня, але незабаром не буде такым!

Русь.

§ 1.

Шчо тычецця до Русі, то вона на острівці, котрый омываєцця озером. Острівец той, на котрім воны, рівняєцця тром дням дорогы; ёго покрывают ліса і болота. Він не здоровый для жытя и вільготный до того, шчо лыш ступыш на землю ногою, то вона трясецця, бо в ній багато воды.

§ 2.

Русь має цара, котрый звецця Хакан-русь. Воны роблят нападкы на славъян, підплывают до ных на чайках, выходят на берег і берут в полон народ, котрый пісьля відправляют в Хазеран і до Булгарів, і продают там. Ныв Русь не має і годуєцця тым, шчо добуває в землі славъян.

§ 3.

Як в кого з Русі вродыцця сын, батько бере голый меч, кладе ёго перед дытыною, тай каже: „не зіставлю тобі в

Digitized by Google

спадок ніякого богатства: матымеш тількы то, шчо добудеш собі от-сым мечем!“

§ 4.

Русь не має ні нерухомосьті, ні сел, ні нив; єдыне промысло іх—торговля соболямы, білкамы і другымы шубнымы товарамы, котрі продают тым, хто хоче. А плату, шчо берут грішмы, завъязуют добре в свої чересы.

Ні в ідного народа, кілько мы знаєм, не ма чересів, себ-то такых шкураных поясів, куды ховают гроші, тілько у нашого. Запевне то ведецця з давных давен і тепер не переводыцця, як выдно с пісьні:

Ой їхав я до Адесы,
Та мав грошей два *чересы*;
А з Адесы повертаю,—
Ні коніёчкы не маю!

§ 5.

Любъят охайлывісьть в одежі; навіть чоловікы носят золоті поручі. З робітныкамы поводяцця добре. Об одежі свої пеклуюцця, бо займаюцця торговыцею. Міст у ных чымало, і жыют самі в достатку.

Се найлучше може буты прыложено до нашого люду. Чоловікы хоч тепер не носят золотых поручів, за то де-які носят ковткы, або кульчыкы.

§ 6.

Гостей шануют і поводяцця добре с чужоземцямы, котрі шукают в ных патронства, а навіть і зо всімы, хто часто в ных буває, не позволяючы нікому із своіх зобіжаты іх, або

Digitized by Google

збыткуватыся над нымы. Як же хто з ных зъобідыт, або скрывдыт чужоземця, помагают ёму і обороняют ёго.

Хто тут не зобачыт гостынносьті і хлібосольства нашого люду, котрі й досі зісталыся такымы, як булы за тысячу літ?

§ 7.

Мечі в ных соломонові. Як просыт о поміч якый небудь з іх родів, выступают в поле всі і не діляцця на особні загоны, а боруцця з ворогом батавою, покы не здоліют ёго.

Цей самый звычай був в предків нашых запорозьскых козаків, бо воны теж булы ідного з намы роду і походылы с тоіж самоі Русі, шчо й мы, яку опысав Ібн Даста.

§ 8.

Як хто з ных має зыск на другім, то позывае ёго на суд до цара, перед котрым і суперечаюцця. Як цар дасьть вырік, то чынят то, шчо він велыт. Як же обыдві стороны не контенті выроком цара, то, по ёго росказу, повынні покінчыты діло мечом: чій меч гострішче, того выграна справа. На ту борбу родычі обох запізваных сторін прыходят збройно і становъяцця. Тогді споршчыкы начынают бійку, і звытязьця може правыты від звытяженого чого захоче.

§ 9.

Є в ных з межы себе знахарі, шчо мают такый вплыв на іх цара, нібы воны ёму старшына. Трафляецця, шчо воны росказуют офіруваты творцю іх шчо ім забажаецця: жінок, чоловіків і коней; а вже як роскаже знахар, не справыты

Digitized by Google

того, а ні суды, Боже! Взявшы чоловіка, або жывотыну, знахар накыдає ёму на шыю зашморг, вішає офіру до стовпа і чекає покы вона не задохнецця. Тогді говорыт: „Ось офіра Богові!“

Знахарі й знахаркы шче й тепер мают велыку сылу в нашого люду. Тепер воны звуцця відьмарамы й відьмамы. Запевне, за часів болванохвальства, то булы жерці. С цего артыкула выдно, шчо в нашых предків-балванохвальців допускалыся чоловічі офіры. Шче не до давна в де якых селах під час посухы топылы баб: се теж остаток балванохвальськых офір. В літопысу Нестора теж росказуецця, шчо Русь офірувала богові ідного Варяга.

§ 10.

Русь відважна і хоробра. Як воны нападают на другый народ, то не відступают, покі не знівечат ёго до тла. З жінок звытяженых корыстуют самі, а чоловіків повертают в підданьство. Росту воны высокого, ладьні з лыця і сьмілыві в нападках. Але тоі сьмілывосьті кінно не мают: всі свої нападкы й паходы відбувают на кораблях.

§ 11.

Шаравары носят воны шыроченні: сто локот мотерії йде на кожні. Надягаючы такі шаравары, збірают іх в збіркы в колінах, до котрых і прывъязуют іх.

Ніхто с теперішных народів нашого царсьтва не носыт такых шаравар, опріч нашого люду. Значыцця, та Русь, котру опысує Ібн Даста була предкамы нашого люду.

Digitized by Google

§ 12.

Ніхто з ных не ходыт *гайтусь* самотно: трое с товарышів проваджают ёго екзом і оберегают. Всі завжды носят пры собі мечі, бо мало довірают одын одному і каверза між нымы—діло звычайне. Як кому з ных доведецця сцапыты хоць мале богатство, то вже рідный брат, або товарыш ёго зараз же зачынают завыдуваты ёму і стараюцця як бы вбыты ёго і обрабуваты.

Початок сего артыкула вірный, але прычына ёго зовсім не та, яку прыводыт Ібн Даста. Ходят разом покілька *гайтусь* за-для того, шчо не люблят буты на самоті, а в громаді, в гурті, навіть в такі відправді, як *гайтусь*.

§ 13.

Як вмерає в ных хто небудь з значных, то выкопуют ёму могылу на кшталт велыкого дому *), кладут ёго туды, а враз с тым кладут в туюж могылу як одежу, так і золоті поручі, котрі він носыв. Дальше, опускают чымало наідків, посуду з напыткамы і быту монету. На остаток кладут в могылу жывцем й наймылішчу жінку покійныка. Пісьля того, шыя могылы закладаєцця, і жінка вмерає в заперті.

Звычай класты в могылу гроші, хочень загальный для всіх народів, але шче й досі ведецця в нашого люду, слыве на всі просторонi, де він жые. Кладут гроші для того, як кажут, шчобы місце купыты. Цего звычаю у велыкорусів я не бачыв і не чував про него нічого.

*) Мабуть, звітсы походыт саме слово *домовына*.

Digitized by Google

Digitized by Google